KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

OTWARTA SZKOŁA
SYSTEM WSPARCIA UCZNIÓW MIGRUJĄCYCH

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Demokracja szlachecka

Magdalena Podobas

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

WIEDZA O POLSCE

Klasa VI szkoły podstawowej

Program Uzupełniający

Lekcja 2

DEMOKRACJA SZLACHECKA

Autorka: mgr Magdalena Podo

MERECZEWSZCZYZNA, MIEJSCE URODZENIA KOŚCIUSZKI. (Rysował Kostrzewski, podług Album wileńskiego).

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Cele lekcji

Poznanie przez uczniów:

- W jaki sposób rycerstwo przekształciło się w szlachtę.
- Sposób życia i grupy polskiej szlachty.
- Przywileje szlacheckie i początki polskiego parlamentaryzmu.
- Czym była demokracja szlachecka.

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Plan zajęć

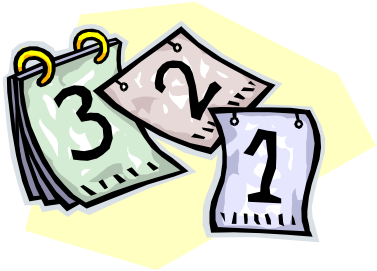

- Powtórzenie wiadomości.
- Polskie społeczeństwo stanowe w XVI w.
- Jak powstała szlachta?
- Sposób życia polskiej szlachty: dwory, stroje, zajęcia, folwark szlachecki.
- Grupy polskiej szlachty.
- Przywileje szlacheckie.
- Początki polskiego sejmu.
- Demokracja szlachecka.
- A to ciekawe… Dla dociekliwych.
- Podsumowanie i praca domowa.
- Ćwiczenia.
- Spis ilustracji i bibliografia.

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zamiast podsumowania: „Renesans – mapa myśli”

Twórcy:
- Leonardo da Vinci
- Michał Anioł
- Rafael Santi

RENESANS = ODRODZENIE
(Włochy XV w.)

Ważne pojęcia:
- Humanizm
- Mecenat
- Powrót do antyku

… i dzieła:
- „Mona Lisa”, „Ostatnia wieczerza”, „Dama z łasiczką”
- „Mojżesz”, „Dawid”
- „Szkoła ateńska”, „Madonna z dzieciątkiem”

Polska:
- XVI w. – „złoty wiek”
- Panowanie Zygmunta Starego i Zygmuta Augusta + królowa Bona
- Wawel
- Mikołaj Rej: „…iż Polacy nie gęsi…”
- Jan Kochanowski – „ojciec literatury polskiej”.

Budowle renesansowe:
- Kaplica Sykstyńska
- Katedry w Sienie i Florencji
- Kaplica Zygmuntowska
- Zamość

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Praca domowa

Odpowiedz:

1. Wyjaśnij pojęcia: renesans, humanizm.
2. Wymień kilku twórców renesansowych i ich dzieła.
3. Czego dokonali: Mikołaj Rej, Jan Kochanowski, Mikołaj Kopernik.

Dla chętnych:

1. Zastanów się, kogo dzisiaj można by uznać za człowieka renesansu.

Na następnej lekcji:

Demokracja szlachecka.

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Polskie społeczeństwo stanowe

- Od późnego średniowiecza polskie społeczeństwo podzielone było na stany, czyli grupy ludności. Każdy stan miał odrębne prawa i obowiązki.

- Te stany to:

- RYCERSTWO
- DUCHOWIEŃSTWO,
- MIESZCZANIE,
- CHŁOPI.

Rycerz, duchowny i chłop. Źródło: www.microsoft.com.

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Jak powstała szlachta?

- Głównym zajęciem rycerzy w państwie polskim była walka (bronili kraju lub brali udział w zbrojnych wyprawach). Utrzymywali się z łupów wojennych i pracy chłopów (którzy uprawiali rolę na należących do rycerzy ziemiach).
- Pod koniec średniowiecza coraz mniej chętnie brali oni udział w wojnach. Zamiast tego woleli płacić władcy podatki na wynajęcie wojsk najemnych.
- Dzięki temu mogli spokojnie gospodarować w odziedziczonych po przodkach majątkach. Zaczęto nazywać ich szlachtą.

Rycerz. Źródło: www.microsoft.com.

Polski szlachcic. Źródło: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Stanislaw_Antoni_Szczuka_%281652_1654-1710%29.jpg&filetimestamp=20060707032407

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Symbole stanu szlacheckiego

- O przynależności do stanu szlacheckiego świadczyły:
- Herby – odziedziczone po rycerskich przodkach
- Szabla (zw. „batorówką”) – szlachta zachowała wyłączne prawo do służby wojskowej w państwie.

Przypomnij co to był herb.

Herby szlacheckie. Źródło: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Szlachta_Herby.jpg?uselang=pl .

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Sposób życia polskiej szlachty

- Choć coraz mniej chętnie wyruszali na wojny, polscy szlachcice zachowali wyłączne prawo do służby wojskowej i obrony kraju.
- Mieszkali w dworkach (parterowych, drewnianych domkach z gankiem).
- Często podkreślali swoją wyższość wobec innych stanów. Obnosili się ze swoim pochodzeniem.
- Byli bardzo przywiązani do tradycji, więc nosili tradycyjny strój szlachecki.
- Głównym źródłem dochodów szlachty były wpływy z folwarku szlacheckiego.
- Do najważniejszych rozrywek szlachty należały: zabawy, kuligi, polowania.

→ **Więcej o stylu życia polskiej szlachty dowiemy się na jednej z kolejnych lekcji (temat: „Sarmatyzm”).**

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Folwark szlachecki

- Gdy szlachcice przestali wyruszać na wyprawy wojenne, głównym ich zajęciem stało się gospodarowanie i doglądanie swoich majątków.
- W XVI w. wzrosła liczba ludzi w Europie. To spowodowało zwiększone zapotrzebowanie na zboże i wzrost jego cen.
- Polska szlachta zaczęła więc zakładać folwarki – duże gospodarstwa rolne, w których pracowali chłopi pańszczyźniani.
- Szlachta zaczęła bardzo szybko bogacić się na handlu zbożem.

Polski szlachcic. Źródło: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Norblin_-_Avocat_polonais.jpg&filetimestamp=20120131124512

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Grupy polskiej szlachty

- Polska szlachta była bardzo zróżnicowana pod względem zamożności. Grupy polskiej szlachty:

- Magnateria – najbogatsi (wielkie majątki, pałace, podróże za granicę, najwyższe urzędy w państwie).
- Średnia szlachta – najliczniejsza grupa, średnio zamożna.
- Szlachta zagrodowa (zaściankowa) – zaścianek – osada szlachecka składająca się z kilku małych gospodarstw. Żyli podobnie jak chłopi.
- Gołota – najbiedniejsza, nieposiadająca ziemi, najmowali się do służby u bogatszej szlachty.

Magnaci polscy. Źródło: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Polish_magnates_1576-1586.PNG&filetimestamp=20090326220854

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Przywileje szlacheckie

- Od XIII w. w zamian za ustępstwa (jeszcze) rycerstwa i (potem) szlachty w jakiejś sprawie, kolejni królowi nadawali jej przywileje.
- Przywilej – specjalne prawo nadane przez władcę osobie, grupie osób, miastu lub całemu stanowi.
- W 1374 r. król Ludwik Węgierski nadał pierwszy przywilej generalny dla szlachty, który znacznie obniżał płacone przez nią podatki; to tzw. przywilej koszycki.
- Od tego czasu, często, choć nieregularnie szlachta otrzymywała kolejne przywileje (najczęściej kosztem innych stanów lub króla).
- W 1505 r. uchwalono tzw. konstytucję „nihil novi” (nic nowego) – król nie miał prawa ustanowić nowego prawa bez zgody stanu szlacheckiego.

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Źródło: www.microsoft.com.

Początki sejmu polskiego

- Dzięki przywilejom szlachta uzyskała dominującą pozycję w państwie.
- Swoje decyzje uzgadniała na podczas wspólnych zjazdów (tzw. sejmiki). Następnie reprezentanci szlacheccy przedstawiali stanowisko ogółu szlachty królowi. Z czasem spotkania te nazwano sejmem walnym.
- 1493 r. – pierwsze posiedzenie polskiego sejmu walnego.

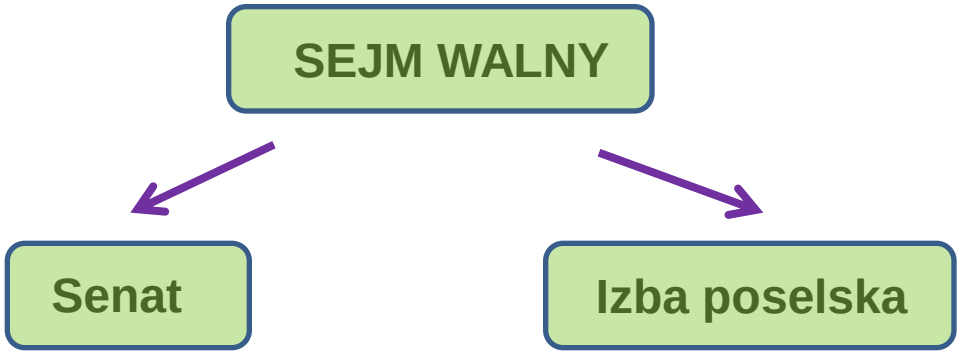

Z jakich dwóch izb składa się dzisiaj polski parlament?

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Sejm walny

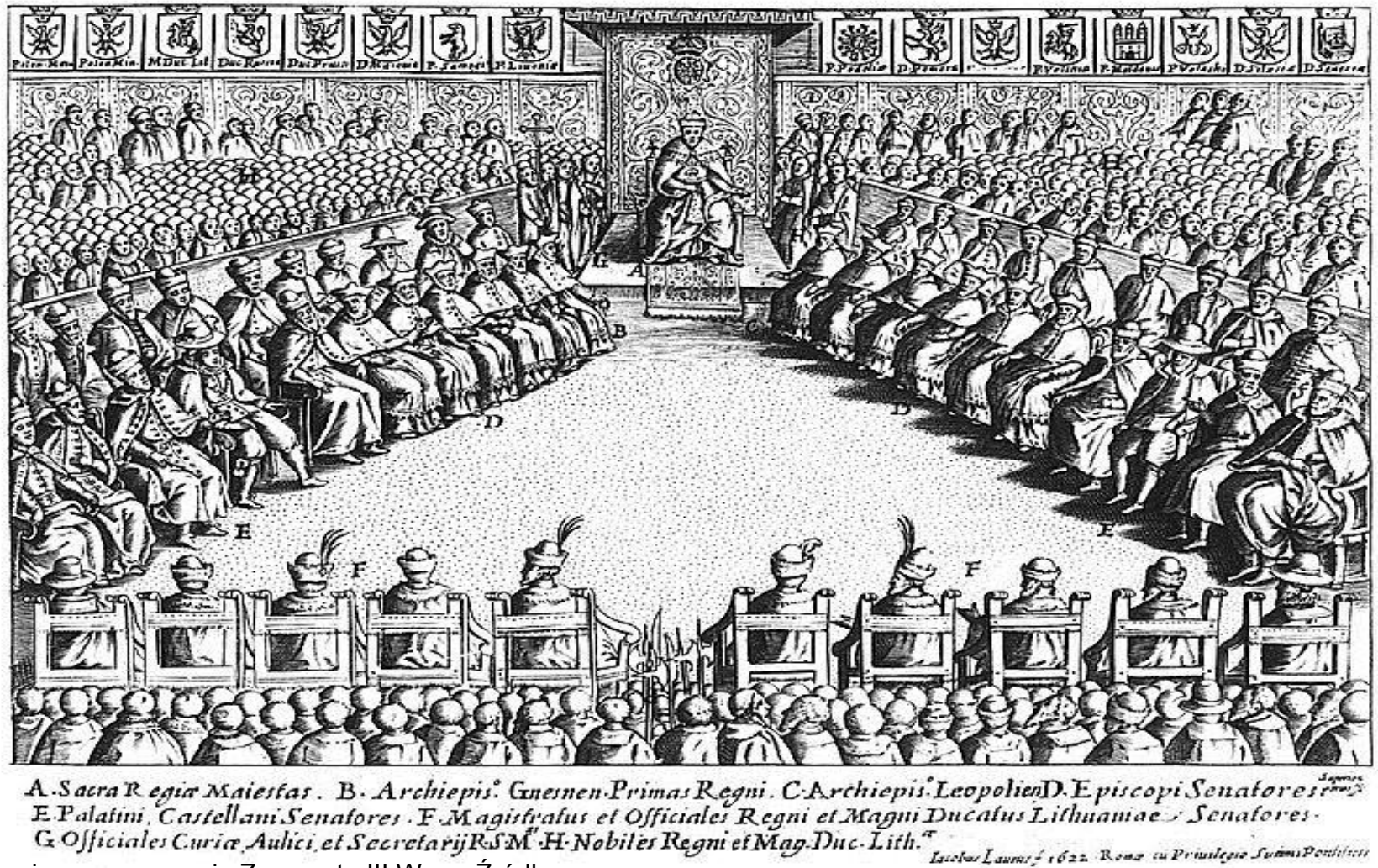

Polski sejm za panowania Zygmunta III Wazy. Źródło: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Polish_Sejm_under_the_reign_of_Sigismund_III_Vasa.JPG&filetimestamp=20080518181450

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Kto zasiadał w sejmie walnym?

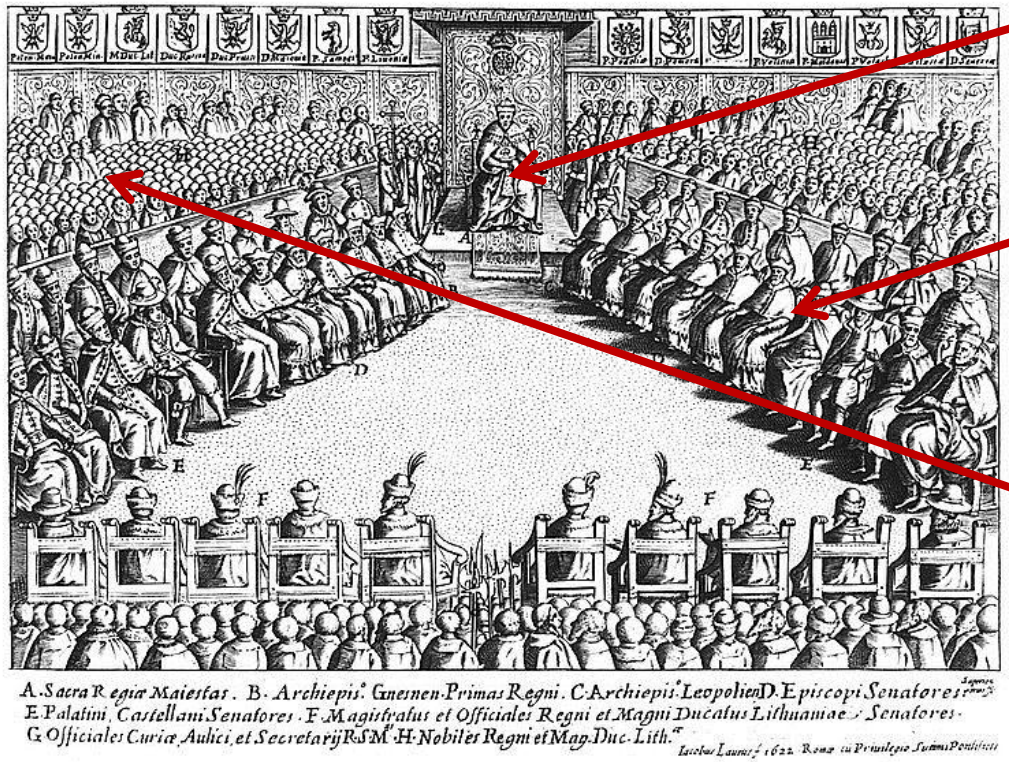

- Król – zwoływał sejm i przewodniczył obradom.
- Senat – zasiadali w nim senatorowie, którymi byli biskupi i najwyżsi urzędnicy.
- Izba poselska – składała się z posłów szlacheckich, czyli reprezentantów stanu szlacheckiego wybieranych na sejmikach.

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Urzędnicy

- Najwyżsi urzędnicy wchodzili w skład senatu. To m.in.:

- Marszałek – zarządzał dworem królewskim, przewodniczył obradom sejmu.
- Hetman – dowodził wojskami królewskimi. Oznaką władzy hetmańskiej była buława (rodzaj broni).
- Kanclerz – prowadził kancelarię królewską (zajmował się korespondencją króla) oraz politykę zagraniczną.
- Podskarbi – sprawował opiekę nad królewskim skarbem, czuwał nad wydatkami państwa.

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Demokracja szlachecka

- Ustrój panujący w Rzeczpospolitej od XVI w. nazywamy demokracją szlachecką.

- Ustrój – sposób rządzenia i funkcjonowania państwem.
- Demokracja szlachecka – ustrój, w którym o losach kraju decydują przedstawiciele jednego stanu – szlachty. W Polsce trwał aż do rozbiorów (koniec XVIII w.).

Dowiedz się, co działo się w Polsce pod koniec XVIII w.

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

A to ciekawe…
Dla dociekliwych

- Słowo „szlachta” pochodzi z języka niemieckiego i oznacza ród.
- W Polsce (w przeciwieństwie do innych państw Europy) szlachta była bardzo liczna – co dziesiąty człowiek był szlachcicem.
- Fortuny najbogatszych magnatów dorównywały (a czasem nawet przewyższały) majątek króla. Niektórych z nich stać było na utrzymanie licznego, prywatnego wojska.
- Jednym z urzędników królewskich nosił nazwę podstoli. Jak myślisz, czym się zajmował?

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Podsumowanie

- Szlachta to potomkowie rycerzy, których głównym zajęciem było gospodarowanie w swoich majątkach.
- W XVI w. szlachta wzbogaciła się na handlu zbożem.
- Szlachta była zróżnicowana pod względem majątkowym. Grupy polskiej szlachty to: magnaci, średnia szlachta, szlachta zaściankowa i gołota szlachecka.
- Od XIV w. kolejni władcy nadawali szlachcie przywileje. Dzięki nim szlachta uzyskała przewagę w państwie, a prawa innych stanów były ograniczane.
- Szlachta na sejmie walnym współdecydowała z królem o sprawach państwa. Sejm walny składał się z izby poselskiej (posłowie wybierani na sejmikach) i senatu (biskupi i urzędnicy).

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Praca domowa

Odpowiedz:

1. Wyjaśnij w jaki sposób rycerstwo przekształciło się w szlachtę.
2. Wymień i scharakteryzuj grupy polskiej szlachty.
3. Wyjaśnij w jaki sposób szlachta zdobyła dominującą pozycję w państwie polskim.

Dla chętnych:

1. Narysuj (lub zaprojektuj) herb Twojej rodziny. Dokładnych informacji z jakich części musi składać się herb poszukaj w Internecie.

Na następnej lekcji:

Rzeczpospolita Obojga Narodów.

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Ćwiczenie – daty i fakty

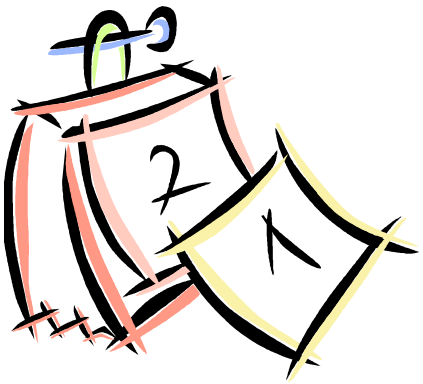

1. Połącz daty z wydarzeniami

1374 r.	Początki polskiego sejmu walnego
1493 r.	Konstytucja „nihil novi” („nic nowego”)
1505 r.	Przywilej koszycki

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Ćwiczenie – terminy historyczne

1. Wyjaśnij pojęcia:

a) Szlachta
b) Sejm walny
c) Przywilej
d) Gołota
e) Demokracja szlachecka

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Ćwiczenie – źródło statystyczne

1. Przyjrzyj się tabelce i powiedz, które stany/osoby traciły swoje prawa na rzecz szlachty. Podaj, w którym wieku wydano te przywileje?

Data i nazwa przywileju	Treść i postanowienia
1374 r. – przywilej koszycki	Obniżenie podatków, które dotąd szlachta płaciła na rzecz państwa (króla).
1423 r. – statut warcki	Szlachta ustalała maksymalne ceny na towary produkowane przez rzemieślników (mieszczan) w miastach.
1433 r. – przywilej jedlneńsko-krakowski	Nietykalność osobista i majątkowa szlachty. Tylko szlachcic mógł zostać dostojnikiem kościelnym.
1496 r. - przywilej piotrkowski	Tylko 1 chłop w roku mógł opuścić wieś. Zakaz kupowania ziemi przez mieszczan.

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Ćwiczenie – ilustracje

Co przedstawiają ilustracje?

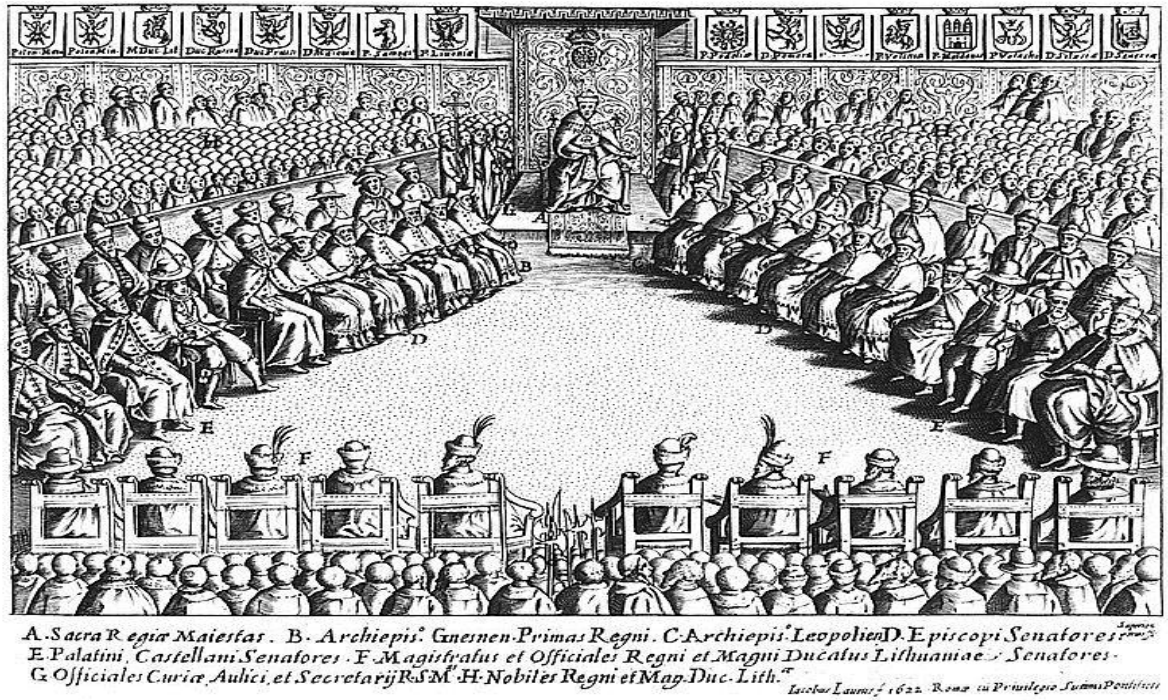

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Ćwiczenie – tekst źródłowy

O szlachcie zagrodowej tak pisał XIX-wieczny poeta:

„Sejmikować wielce rada,

Za sejmikiem aż przepada,

Prędka zgoda, prędka zwada.

Sejmik, szklanka, pochulanka,

Chwała braci, żarty z panka,

Taki szlachcic ze zaścianka”

(Teofil Lenartowicz, Zagrodowa)

1. Jakie cechy charakteru szlachty zagrodowej wskazuje autor w tym wierszu?.

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Spis ilustracji

1. Polski szlachcic.. Plik jest własnością publiczną, ponieważ prawa autorskie do niego wygasły. Autor: nieznany. Źródło: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Stanislaw_Antoni_Szczuka_%281652_1654-1710%29.jpg&filetimestamp=20060707032407
2. Herby szlacheckie. Plik jest własnością publiczną, ponieważ prawa autorskie do niego wygasły. Autor: nieznany Autor: J. Haller. Źródło: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Szlachta_Herby.jpg?uselang=pl
3. Mereszowszczyzna. Dom Ludwika Tadeusza Kościuszki. Plik jest własnością publiczną, ponieważ prawa autorskie do niego wygasły. Autor: brak informacji. Źródło: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Mereszowszczyzna.jpg&filetimestamp=20050108133701
4. Polski szlachcic.. Plik jest własnością publiczną, ponieważ prawa autorskie do niego wygasły. Autor: P. Norblin. Źródło: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Norblin_-_Avocat_polonais.jpg&filetimestamp=20120131124512
5. Magnaci polscy. Plik jest własnością publiczną, ponieważ prawa autorskie do niego wygasły. Autor: J. Matejko. Źródło: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Polish_magnates_1576-1586.PNG&filetimestamp=20090326220854
6. Polski sejm za panowania Zygmunta III Wazy. Plik jest własnością publiczną, ponieważ prawa autorskie do niego wygasły. Autor: G. Lauro. Źródło: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:Polish_Sejm_under_the_reign_of_Sigismund_III_Vasa.JPG&filetimestamp=20080518181450

7. Ilustracje niewymienione w spisie pochodzą z; www.micorsoft.com.

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Bibliografia

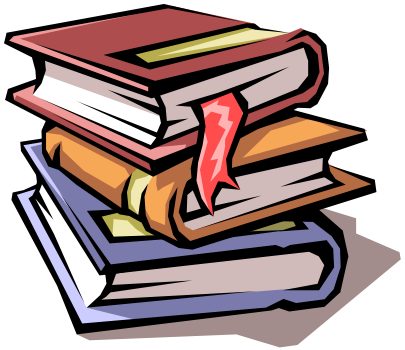

PODRĘCZNIKI I KOMPENDIA SZKOLNE:

1. M. Błaut, Moja historia 5, wyd. Nowa Era, Gdynia 2010.
2. M. Ciejka, Notatki z lekcji. Historia, cz. 2, Wydawnictwo Szkolne Omega, Kraków 2000.
3. T. Małkowski, Historia i społeczeństwo 4, wyd. GWO, Gdańsk 2012.
4. B. Szeweluk-Wyrwa, W. Surdyk-Fertsch, Dzień dobry, historio 4!, wyd. Nowa Era, Warszawa 2009.
5. B. Szeweluk-Wyrwa, W. Surdyk-Fertsch, Dzień dobry, historio 5!, wyd. Nowa Era, Warszawa 2009.
6. B. Szeweluk-Wyrwa, W. Surdyk-Fertsch, My i historia 5, wyd. PWN-Demart, Warszawa 2009.

MONOGRAFIE HISTORYCZNE:

1. T. Biber, A i M. Leszczyńscy, Tajemnice władców Polski, wyd. Publicat, Poznań 2005.
2. L. Bielski, M. Trąba, Poczet królów i książąt polskich, wyd. Park, Bielko-Biała 2005.

SŁOWNIKI HISTORYCZNE:

1. Historia Polski, Słownik Encyklopedyczny, [red.] W. Głuch, wyd. Europa, Wrocław 2006.

TEKSTY ŹRÓDŁOWE:

1. www.wikipedia.org.

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

OTWARTA SZKOŁA
SYSTEM WSPARCIA UCZNIÓW MIGRUJĄCYCH

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Dziękuję za uwagę

Magdalena Podobas

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego